

Oulu J. V. Snellmanin koulukaupunkina

Kaarina Niskala

Oulu oli Suomen sodan jälkeen, 1800-luvun alussa, alle 4 000 asukkaan puutalokaupunki, jossa harjoitettiin merenkulkua ja kauppaa. Oulu oli saanut tapulikaupunkioikeudet vuonna 1765 ja tullut läänin pääkaupungiksi vuonna 1776. Oulu oli tunnettu koulukaupunki, jonka ”skouluun” poikia lähetettiin eri puolilta Pohjanmaata.

Johan Vilhelm Snellman oli syntynyt Tukholmassa 12.5.1806. Hän oli muuttanut vuonna 1813 perheineen Kokkolaan, missä oli äidin sukua. Janne, joksi Johan Vilhelmiä kotipiirissä kutsuttiin, oli vain 8-vuotias, kun äiti Maria Magdalena Snellman o.s. Röring kuoli.

Isä, Kristian Henrik Snellman, oli merikapteeni. Hän valitsi toiseksi vanhimman poikansa kouluksi Oulun triviaalikoulun. Pohjanmaalla oli vain kaksi yliopistoon johtavaa koulua: toinen niistä oli Vaasassa ja toinen Oulussa.

Oulun koulun valintaa puolsivat useat seikat. Isä, Kristian Henrik, oli käynyt samaa koulua, samoin hänen isänsä kappalainen Gerhard Snellman. Sitä oli käynyt myös tämän isä, Tervolan kappalainen Gerhard Snellman, joka oli syntynyt Oulussa vuonna 1724. Janne oli siis jo neljännessä polvessa Oulun triviaalikoulun oppilas.

Tervolan kappalaisen, Gerhard Snellmanin veli oli tunnettu Johannes Snellmann. Hän kirjoitti väitöskirjansa *De Urbe Uloa, Oulun kaupungista* vuonna 1737. Kirja on edelleen kysytty, Oulun kaupungin varhaisia vaiheita käsittelevä historiateos.

Oulun valintaan koulukaupungiksi vaikutti myös se, että Kristian Henrik Snellmanin sisar, Anna Jakobina, oli avioitunut oululaisen värjärimestari Elias Piponiuksen kanssa. Jannella oli Oulussa tätinsä luona ”koulukortteeri”, jossa hän asui perheenjäsenenä koko kouluaikinsa, yli kuusi vuotta. Anna-tädistä tuli äidittömälle pojalle läheinen henkilö, jota hän muisteli aikuisenakin lämmöllä.

Anna ja Elias Piponiuksen talo oli Myllytullinkadun varrella lähellä kirkkoa. Nykyisin tontin paikalla on kerrostalo, jonka osoite on Isokatu 5. Piponiusten asuinrakennus oli yksikerroksinen, punaiseksi maalattu puutalo, joka oli rakennettu pääkadun suuntaisesti. Pihapiiriin kuuluivat tuon ajan kaupunkitaloille tyypillisesti leivintupa, talousrakennuksia, aittoja, liitereitä ja ulkokuoneita. Pihapiirissä oli lisäksi kaivo sekä verstashuoneita, joita värjäri tarvitsi ammatissaan.

Janne oli 9-vuotias saapuessaan isänsä saattamana Ouluun. Hänet ilmoitettiin triviaalikoulun oppilaaksi 22. päivänä helmikuuta 1816. Janne pääsi suoraan *collega inferior* - eli toiselle luokalle, koska hän oli saanut Kokkolassa yksityisopetusta ja hänellä oli ruotsin kielen sisälukutaito.

Triviaalikoulun nimi juontuu latinan sanoista *tri via*, mikä viittaa kolmen oppiaineen yhdistelmään. Näitä olivat grammatiikka eli kielioppi, retoriikka eli puhetaito ja dialektiikka eli väittelytaito. Koulussa opettajat olivat pappeja. Oppilaina oli vain poikia.

Simon Wilhelm Appelgren, josta tuli myöhemmin koulun rehtori, oli Snellmanilla opettajana toisella ja jonkin aikaa myös kolmannella luokalla. Hän oli komea, pitkä mies ja luonteeltaan leikkisä. Kolmena vuotena Snellmania opetti Carl Jacob Frosterus, joka oli ankara. Hänestä tuli myöhemmin Muhoksen kirkkoherra. J. V. Snellmanin aikana koulun rehtorina toimi Johan Höckert. Hän toimi myöhemmin Pietarsaaren kirkkoherrana.

Oulun triviaalikoulu oli hyvämaineinen. Sitä olivat käyneet runoilijapiispa Frans Mikael Franzén (1785), kansallisrunoilija Johan Ludvig Runeberg (1812-14) sekä fyysikko ja runoilija Johan Jakob Nervander (1816). Snellmanin koulukavereita olivat Klaus Johan Kemell ja Samuel Gustaf Berg. Kemellistä tuli pappi ja Bergistä maamme ensimmäinen suomenkielinen runoilija, joka käytti runoilijanimeä Samuli Kustaa Kallio.

Jannen ensimmäisenä kouluvuotena opetusta annettiin köyhäintalossa, jossa koulu toimi tilapäisesti. Rakennus oli vanha ja huonokuntoinen. Snellmanin mukaan ”se oli sijoitettu kahteen kerrokseen, varsin epämukavasti ja rähjäisesti”.

Pian kuitenkin valmistui ”uusi, varsin tilava ja olosuhteisiin nähden komea koulutalo mukavalle paikalle kirkon eteläpuolelle”, kuten Snellman kertoi koulustaan myöhemmin. Koulun tontti oli puolen korttelin suuruinen, ja se rajoittui kolmelta sivulta katuun. Nykyisin tuota aluetta rajaavat Kajaaninkatu, Isokatu ja Asemakatu.

Koulutalo, joka sijaitsi Kajaaninkadun varrella, oli hirsirakenteinen ja sen julkisivut oli maalattu punaisiksi. Sen katolla oli pieni kellotorni, jonka kiiltävä, peltinen kupoli näkyi kauas kaupungin ulkopuolelle. Rakennuksessa oli neljä luokkahuonetta. Suurin niistä oli konrehtorin ja rehtorin luokkahuone, joka toimi myös rukoussalina.

Snellman muisteli myöhemmin miten komealta koulu näytti, kun luokkahuoneiden seinät oli maalattu keisaritanssiaisia varten liimaväreillä sinisiksi, keltaisiksi ja valkoisiksi. Tanssiaisia valmisteltiin pidettäväksi elokuun lopulla 1819, jolloin Venäjän keisari Aleksanteri I vieraili Oulussa.

Koulua käytiin kuutena päivänä viikossa. Koulu alkoi aamulla klo 7 ja jatkui klo 10:een asti. Iltapäivällä koulua käytiin vielä klo 14:stä klo 17:ään asti. Päivällä oli neljä tuntia vapaata, jolloin aikaa jäi sekä lukemisille että leikeille ja peleille.

Pallon lyönti oli koululaisten suosima peli. Sitä harrastettiin Lyötyllä ja koulun laajalla pihamaalla. Snellman muisti, kuinka ”suuri ilo nousi, kun rehtori kerran antoi syöttää pallon ja kauniilla lyönnillä iski sen vastapäätä asuvan leipurin ikkunasta läpi”.

Muita harrastuksia oli keväisin linnunpyydystys. Pulmusia, punatulkkuja, laulurastaita ja hamppuvarpusia pyydettiin tusinoittain. Kun parhaimmat niistä oli valittu häkkilinnuiksi, loput päästettiin takaisin vapauteen. Myös pajupillien ja kirjojeppien vuoleskelu oli suosittua.

Oulujoen suisto, sen pikku saaret ja purot olivat Jannelle mieluisia. Kesäisin siellä uitiin ja oleskeltiin. Puroissa uitettiin leikkiveneitä tai niihin rakennettiin vesimyllyjä. Syksyisin poimittiin puolukoita. Talvisin luisteltiin joen jäällä, hiihdettiin sekä laskettiin kelkkamäkeä Oulujoen rantatörmältä.

Johan Vilhelm Snellmanin koulu päättyi dramaattisesti 23.5.1822. Värjärimestari Ernst Papen verstaasta yöllä alkunsa saanut palo levisi koko kaupunkiin tuhoten 365 taloa. Vain 65 taloa säästyivät hävitykseltä. J. V. Snellman oli mukana sammutustöissä. Hän pelasti nuoren naisen avustuksella Piponiusten omaisuutta, jota he kantoivat talon kellariin. Lopulta he veivät sairaana olleen Annatädin ja tämän pienen Biina-tyttären keskustan ulkopuolelle palolta turvaan.

Kaupunkipalon jälkeen J. V. Snellman oleskeli jonkin aikaa setänsä, lukkari Benjamin Snellmanin luona Haukiputaalla. Hän sai triviaalikoulun päästötodistuksen 29.5.1822 ilman perinteistä

loppukoetta eli erotutkintoa. Kesän 16-vuotias Snellman vietti isänsä luona Alahärmän Palon tilalla. Syksyllä hän matkusti Turkuun, missä suoritti ylioppilastutkinnon ja kirjoittautui opiskelijaksi Turun Akatemiaan. Samanaikaisesti Turussa opiskelivat S. G. Berg, J. J. Nervander, J. L. Runeberg ja Elias Lönnrot, josta tuli myöhemmin Snellmanin oululaisen serkun, Maria Piponiuksen puoliso.

Johan Vilhelm Snellman oppi kouluaikanaan Oulussa suomen kieltä. Vaikka triviaalikoulussa monien oppilaiden äidinkieli oli ruotsi ja opetus tapahtui latinaksi, pojat puhuivat vapaa-aikanaan suomea. Oulun murre tarttui Snellmanin kieleen jopa niin, että se on tunnistettavissa hänen kirjoituksissaan.

Muistellessaan 50 vuotta myöhemmin aikaa Oulun koulussa Snellman kertoi sen todistavan siitä rakkaudesta, joka hänen mielessään kohdistui siihen maailman kolkkaan, jossa hän oli elänyt yksinomaan onnellisia, suruttomia ja kuitenkin koko elämän kannalta hedelmällisiä päiviä.